

Výzkum zapojení zaměstnanců v prevenci rizik

 31.10.2011

Research involvement of employees in risk prevention

Zdeněk Skoumal¹

¹Kovoprojekta Brno a.s., skoumal.z@centrum.cz

bezpečnost práce

prevence rizik

školení zaměstnanců

stavebnictví

Abstrakt

Již několik let naše právní předpisy stanoví povinnost zaměstnavatelů hodnotit rizika na pracovišti a přijímat opatření proti vyskytujícím se rizikům. Cílem práce bylo provést aplikovaný výzkum pomocí dotazníkového šetření a zjistit, jak jsou zaměstnanci informováni o rizicích na pracovišti a jaké mají postoje k dodržování pravidel bezpečnosti práce. Ve výzkumu byli zahrnuti respondenti všech odvětví a ve vyhodnocení bylo provedeno porovnání stavebnictví jako rizikové odvětví s ostatními odvětvími.

Klíčová slova: bezpečnost práce, stavebnictví, školení zaměstnanců, prevence rizik

Abstract

For several years now, our legislation has stipulated the duties of employers to perform safety risk assessments and to take actions to prevent such risks. This paper deals with applied research with respondents through the use of questionnaires. Questionnaires were used in to help determine how much employees are informed about risks in their workplaces. They focused on basic, and essential, questions as to whether or not respondents knew of the safety and health of their work and how they are treated in the areas of risk assessment and compliance concerning safety rules. The respondents were divided into two groups and the construction industry as one of the risk industry, and other workers.

Keywords: occupational safety, civil engineering, training of staff, risk prevention

Úvod

Hlavním principem v bezpečnosti práce je prevence a předcházení rizikům možného ohrožení. Mnohé výzkumy se zaměřují na to, jaká je statistika úrazovosti v naší republice a poté se hledají příčiny úrazů. Každý zaměstnavatel má podle platného zákoníku práce a dle jeho prováděcích předpisů povinnost provádět záznamy o úrazu a evidovat pracovní úrazy, jejichž následkem byla pracovní neschopnost delší než 3 dny [6]. Výsledky jsou zpracovávány v národním měřítku a také na evropské úrovni, o čemž je možné se informovat v odborné literatuře [4].

Podle dlouhodobých údajů a statistik se problematika bezpečnosti a ochrany zdraví při práci (BOZP) stále neřeší v dostatečné míře a stojí před dalšími úkoly. Vždyť asi dvě třetiny pracovní síly na světě pracují za podmínek, které jsou pod úrovní minimálních zdravotních standardů. Ekonomické ztráty z profesionálních poškození byly již dříve v některých evropských zemích spočteny na 3 až 5 % HDP [1]. Při významně se nesnižující úrazovosti nelze očekávat snížení této hodnoty. Je nutné si uvědomit, že každá lidská činnost je zdrojem rizika jak pro člověka, tak i pro životní prostředí [2,3]. Mezi nejrizikovější činnosti z hlediska bezpečnosti práce patří již tradičně práce v lese, na stavbách a v podzemí.

V odborných časopisech [5] je možné se seznámit výsledky kontrolních akcí oblastních inspektorátů práce a je možné zjistit četnost porušování pracovně právních předpisů v různých oborech. Ve stavebnictví, které patří mezi nejrizikovější obory, bylo v roce 2010 provedeno 274 kontrol a z toho 243 kontrolovaných zaměstnavatelů porušilo předpisy. Celkový počet nedostatků zjištěných oblastními inspektoráty práce byl 703 [5].

Metodika výzkumu

Součástí zveřejňovaných statistik zpravidla není zjišťování vnímání bezpečnosti ze strany zaměstnanců ani analýza vlivu lidského činitele na následnou bezpečnost. Tento výzkum byl proto zaměřen na zaměstnance a jejich postoje k bezpečnosti práce.

Cílem výzkumu bylo zjistit vztah zaměstnanců k zásadám bezpečnosti a ochrany zdraví při práci, jejich znalost a dodržování a vliv na úrazovost na pracovišti.

Pro výzkum byla zvolena metoda dotazníku, který umožnil oslovení širokého spektra respondentů v krátkém čase, a respondenti nebyli ovlivňováni osobou tazatele. Z důvodu vyšší návratnosti a pozitivního postoje respondentů k dotazování bylo respondentům položeno pět otázek a doplňující sociologické údaje pro zpracování výsledků.

Metodou dotazníkového šetření, provedeného v 3. čtvrtletí roku 2011, bylo osloveno celkem 84 respondentů, kteří byli v zaměstnaneckém poměru. Výzkum si nekladal za cíl postihnout celou problematiku, byl převážně zaměřen na stavebnictví, které má v zákoně přísnější pravidla zastoupená např. funkcí koordinátora BOZP při výstavbě [7]. Ostatní odvětví nebyla z důvodu rozsahu podrobněji zkoumána. Všichni respondenti byli české národnosti a jejich struktura byla následující:

Struktura	Pohlaví		Vzdělání			Věk			
	muži	ženy	VŠ	SŠ	ZŠ a vyučení	do 20 let	21 - 40	41 - 60	nad 61 let
stavebnictví	32	6	12	9	17	5	15	11	7
ostatní odvětví	23	23	25	12	9	7	29	8	2
celkem	55	29	37	21	26	12	44	19	9

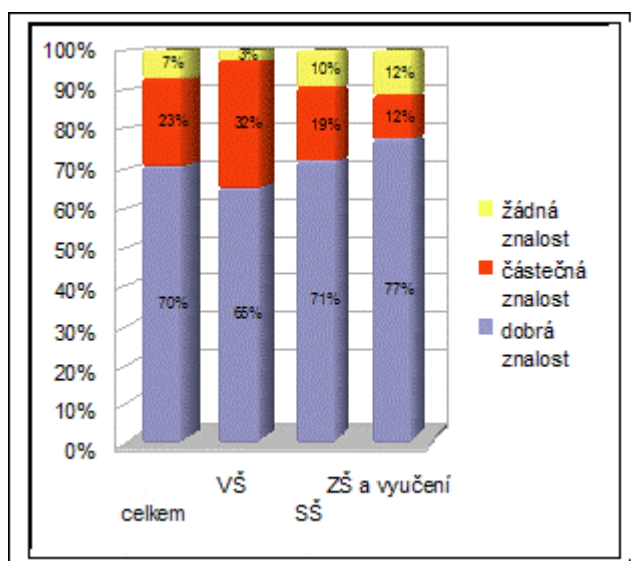
Byly stanoveny následující hypotézy:

- Většina respondentů zná zásady bezpečnosti a ochrany zdraví při práci.
- Většina respondentů dodržuje zásady BOZP na svých pracovištích.
- Většina pracovních úrazů zaměstnanců se nestala vlivem nedodržení zásad BOZP.
- Jsou rozdíly v dodržování BOZP mezi zaměstnanci v sektoru stavebnictví a v ostatních odvětvích.

Výsledky výzkumu

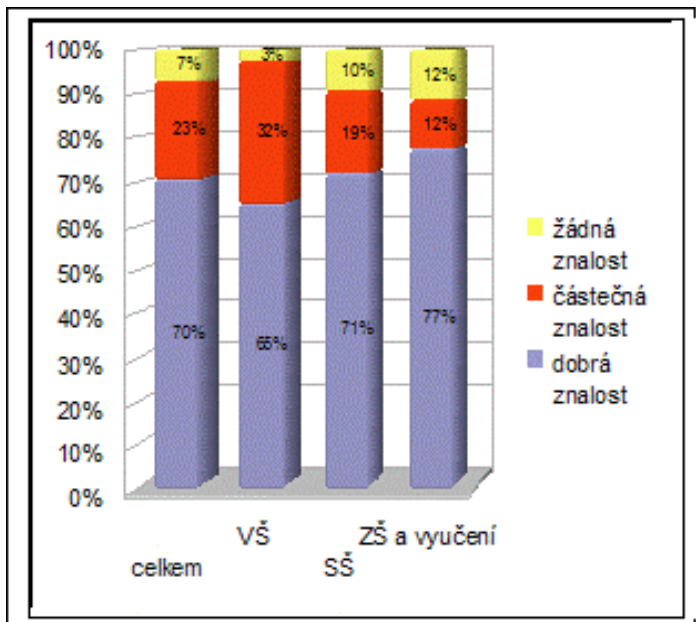
Výzkumem byly zjišťovány znalosti zásad BOZP, jejich dodržování zaměstnanci, povědomí o hodnocení rizik ve firmě, kde pracují, a výskyt pracovních úrazů v souvislosti s porušením bezpečnosti při práci.

První oblastí zájmu bylo zjišťování, jak zaměstnanci subjektivně hodnotí svoji **znalost zásad bezpečnosti a ochrany zdraví při práci**. Z celkového počtu 84 respondentů 70 % vyjádřilo dobrou znalost, 23 % uvedlo svou znalost jako částečnou a 7 % dotázaných podle svých slov nezná zásady bezpečné práce. Nevyskytly se výrazné rozdíly podle vzdělání dotázaných, skupina s nejnižším vzděláním uvedla vyšší znalost než pracovníci se středoškolským a vysokoškolským vzděláním (viz graf č. 1). Vzhledem k tomu, že zaměstnavatelé mají povinnost seznamovat zaměstnance s bezpečností práce a konat pravidelná školení BOZP, vzniká zde prostor pro podrobnější výzkum příčin neznalosti v této oblasti.

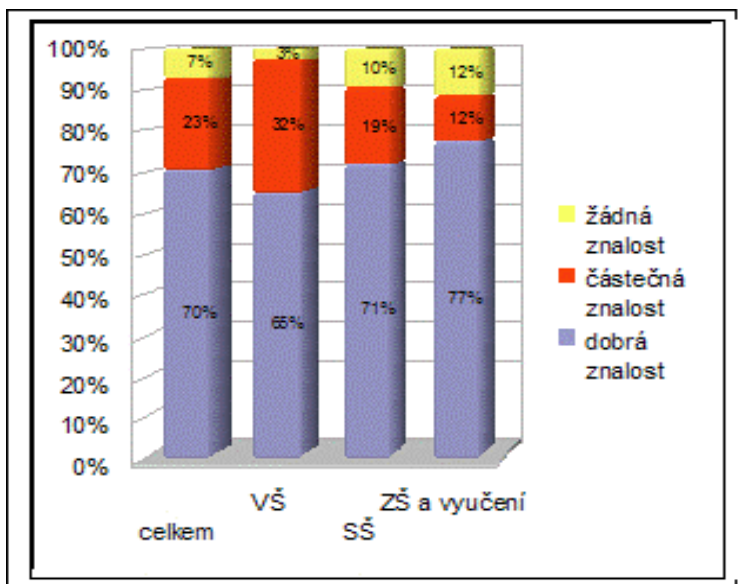
Graf č. 1: Znalost zásad BOZP (srovnání podle vzdělání respondentů)

Další část výzkumu se věnovala **informovanosti zaměstnanců o hodnocení rizik** na pracovišti firmy (viz graf č. 2). Necelá polovina dotázaných (49 %) má představu o tom, že se na pracovišti hodnotí rizika. Konkrétní metodu analýzy rizik, kterou jejich zaměstnavatel používá, nebyl schopen uvést žádný z respondentů. V právních předpisech není výslovně uvedena povinnost zaměstnavatele sdělovat metodu hodnocení rizik, ale pro získání širšího přehledu byla tato otázka respondentům položena. Velké množství respondentů (42 %) nedostalo žádné informace o hodnocení rizik na pracovišti a část dotázaných (9 %) uvedla, že firma nemá zpracované hodnocení rizik. Vzhledem k tomu, že podle platné legislativy každá firma musí mít zpracované hodnocení rizik a zaměstnanci by měli být s riziky seznámeni, se jedná o neuspokojivé výsledky.

Graf č. 2: Informovanost zaměstnanců o hodnocení rizik ve firmě (srovnání podle vzdělání respondentů)

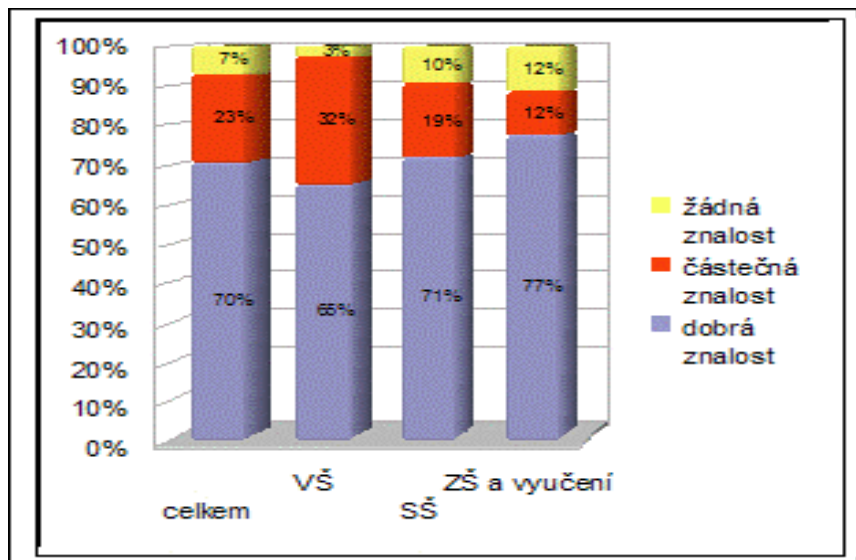
Při sledování vzájemné vazby věku zaměstnanců a informovanosti o hodnocení rizik na pracovišti je zřejmé, že se stoupajícím věkem mají zaměstnanci více informací o možných rizicích a vědí o hodnocení rizik na pracovišti. S riziky je seznámeno 71 % respondentů nad 61 let, ve skupině do 20 let se jedná o 33 % respondentů (viz graf č. 3).

Graf č. 3: Informovanost zaměstnanců o hodnocení rizik ve firmě (srovnání podle věku respondentů)

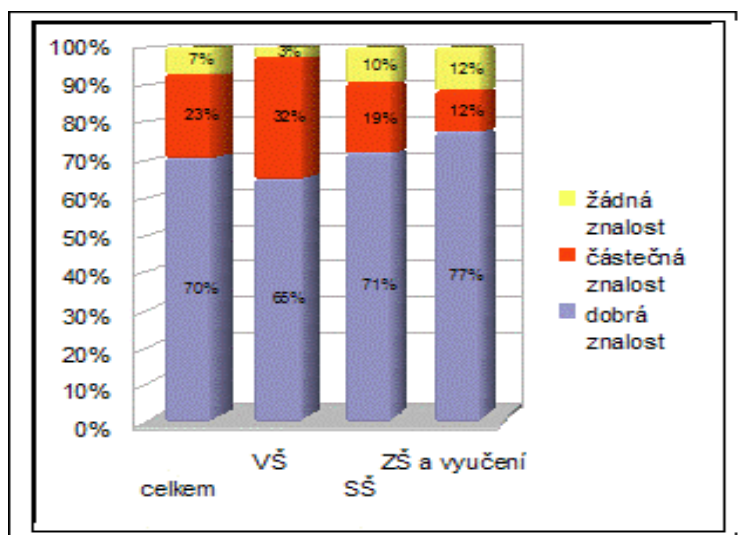
Znalost zásad bezpečnosti práce má velký význam, ale v praxi je spíše kladen důraz na samotné **dodržování zásad BOZP**. Výzkumem bylo zjišťováno nejen, zda zaměstnanci dodržují zásady BOZP, ale rovněž jejich osobní postoj k nim, tedy je-li dodržování zásad pouze o povinnosti, za jejíž nesplnění hrozí sankce, nebo představuje pro zaměstnance vyšší hodnotou, se kterou jsou vnitřně ztotožnění. Z výzkumu vyplynulo, že pouze jedna třetina dotázaných (33 %) je ztotožněna se zásadami BOZP v jejich zaměstnání a jejich dodržováním chrání zdraví své i svých spolupracovníků. Další část respondentů (27 %) zásady BOZP dodržuje pouze jako povinnost nařízenou zaměstnavatelem. Stejně množství uvedlo, že zásady dodržuje pouze částečně. Celkem 12 % respondentů zásady BOZP nedodržuje z důvodu obtížnosti či neproveditelnosti v konkrétním pracovním prostředí.

Dalším výsledkem výzkumu bylo zjištění určitých rozdílů v dodržování zásad BOZP podle charakteristiky zaměstnanců. Při **analýze podle vzdělání** (viz graf č. 4) bylo největší procento zaměstnanců nedodržujících bezpečnostní předpisy ve skupině s nejnižším vzděláním, tedy se základním vzděláním a u vyučených pracovníků. Lze předpokládat, že tyto zaměstnanci pracují v manuálních profesích, kde je dodržování bezpečnosti důležité, ale velmi často opomíjené nebo příliš komplikuje vlastní provádění činnosti. U vysokoškoláků a středoškoláků vykonávajících spíše administrativní činnost dodržování bezpečnosti s sebou většinou nenese zvýšené nároky.

Graf č. 4: Dodržování zásad BOZP na pracovišti (srovnání podle vzdělání respondentů)

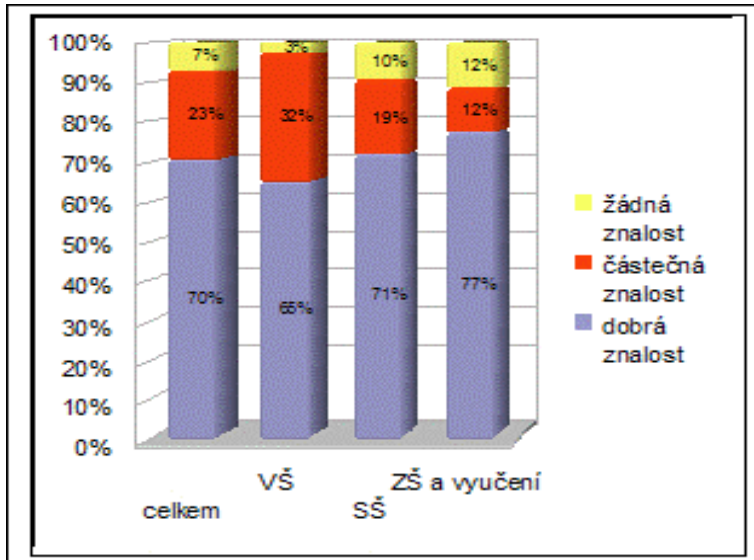
Pokud se zaměříme na **rozdíly mezi pohlavími**, ženy dodržují zásady BOZP ve větší míře než muži, převládá u nich však více povinnost než osobní angažovanost. U mužů se objevilo nedodržování předpisů z důvodu obtížnosti v 18 procentech, u žen se tato odpověď nevyskytla vůbec, což zřejmě odráží charakter práce, kterou vykonávají. (viz graf č. 5)

Graf č. 5 Dodržování zásad BOZP na pracovišti (srovnání podle pohlaví respondentů)

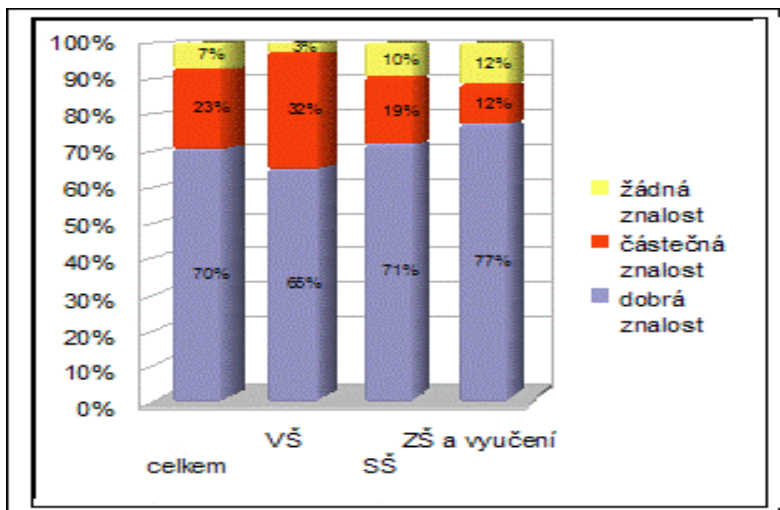
Dodržování zásad BOZP na pracovišti je ovlivněno rovněž **věkem zaměstnanců**. Výsledky výzkumu však nepřinesly informace o výrazných rozdílech. Ve sledovaném vzorku respondentů byla zjištěna vyšší četnost nedodržování bezpečnosti při práci u osob starších 61 let (33 %), ale u stejné věkové skupiny byla zaznamenána nejvyšší četnost osob dodržujících bezpečnostní předpisy a považuje to za samozřejmou ochranu zdraví svého i svých kolegů (44%).

Naproti tomu nejmladší generace do 20 let věku dodržování zásad bezpečnosti příliš nepovažuje za samozřejmou součást pracovního procesu (17 %). (viz graf č. 6)

Graf č. 6 Dodržování zásad BOZP na pracovišti (srovnání podle vzdělání respondentů)

Důležitým faktorem ovlivňujícím dodržování bezpečnosti na pracovišti je také **odvětví**, kde zaměstnanci pracují. Výzkum byl zaměřen především na oblast stavebnictví. Ve sledovaném vzorku je na tom stavebnictví v dodržování zásad BOZP v porovnání s ostatními odvětvími o něco hůře. Ve stavebnictví podle výzkumu plně dodržuje zásady bezpečnosti 42 % zaměstnanců oproti 76 % v ostatních odvětvích. Celých 21 % zaměstnanců ve stavebnictví uvedlo, že zásady nedodržuje, v ostatních sektorech se jedná pouze o 4 % zaměstnanců. (viz graf č. 7) Je nutno uvést, že skupina ostatních odvětví nebyla podrobněji analyzována, zájem výzkumu směřoval na stavebnictví a výsledky dokladují, že pro podstatnou část respondentů z tohoto sektoru je dodržování zásad bezpečnosti při práci obtížné, komplikuje a prodlužuje vlastní práci či je dokonce neproveditelné.

Graf č. 7 Dodržování zásad BOZP na pracovišti (srovnání podle odvětví, kde respondenti pracují)

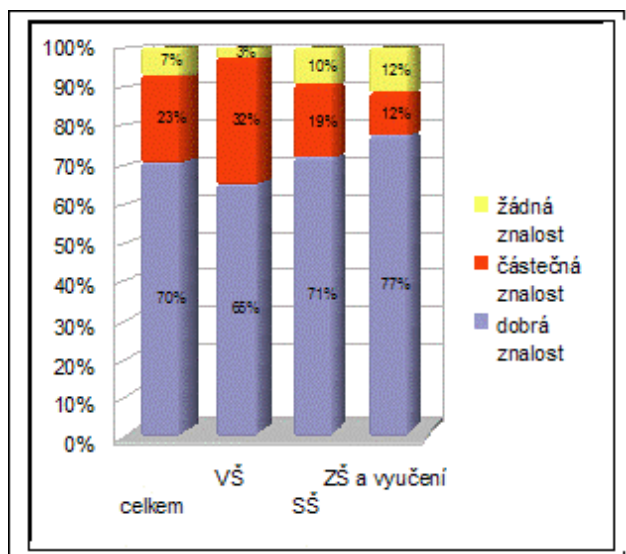
V souvislosti s nedodržováním zásad bezpečnosti při práci bylo výzkumem také sledováno zda u respondentů **vznikl pracovní úraz** či nikoliv.

Ve stavebnictví pracovní úraz vznikl u 24 % dotázaných, z toho u 33 % případů bylo příčinou porušení zásad bezpečnosti při práci. V ostatních odvětvích se pracovní úraz vyskytl u 15 % respondentů, z toho porušení zásad BOZP

bylo příčinou pouze ve 14 % případů. Protože předmětem výzkumu bylo dodržování bezpečnosti při práci, ostatní příčiny pracovních úrazů nebyly ve výzkumu podrobněji analyzovány. Je zřejmé, že ve stavebnictví se projevuje zvýšená míra rizika a následná úrazovost, která je způsobena z významné části také nedodržováním zásad bezpečnosti a ochrany zdraví při práci.

Analýzou vztahu vzdělání zaměstnanců a vzniku pracovního úrazu bylo zjištěno, že výskyt pracovních úrazů klesá s rostoucím vzděláním. Je to logický výsledek vyjadřující, že zaměstnanci s nižším vzděláním zaměstnaní v manuálních profesích jsou pracovním úrazem ohroženi více (42 %), než zaměstnanci s vyšším vzděláním na pozicích spíše administrativních tj. podle výzkumu 8 % vysokoškoláků a 14 % středoškoláků (viz graf č. 8).

Při hodnocení příčiny pracovního úrazu nebyly výzkumem zjištěny výrazné rozdíly mezi zaměstnanci s různým stupněm vzdělání. Hodnota výskytu úrazů vzniklých z důvodu porušení zásad BOZP je však u sledovaného vzorku poměrně vysoká, pohybuje se mezi 25 až 27 %.

Graf č. 8 Vznik pracovního úrazu (srovnání podle vzdělání respondentů)

V četnosti pracovních úrazů se odrazil věk respondentů, nejvyšší počet pracovních úrazů byl zaznamenán u nejstarších zaměstnanců nad 61 let (44 %), v ostatních věkových skupinách výrazné rozdíly nebyly, úrazovost respondentů se pohybovala kolem 20 %.

Diskuse

Z výsledků výzkumu vyplynulo, že převážná většina zaměstnanců je seznámena se zásadami bezpečnosti a ochrany zdraví při práci a ve své profesi je dodržuje. Celkem 70 % všech respondentů považuje své znalosti za dobré a 23 % zaměstnanců zná zásady BOZP alespoň částečně. Byla tedy potvrzena hypotéza, že zaměstnanci znají zásady bezpečnosti a ochrany zdraví při práci. Jelikož se výzkum opíral o výpovědi dotázaných, a jejich znalost nebyla ověřována objektivními metodami, výsledky odrážejí subjektivní náhled zaměstnanců.

Co se týká hodnocení rizik ve firmách, téměř polovina dotázaných je seznámena s tím, že probíhá v jejich zaměstnání hodnocení rizik. Pro širší přehled o tématu byla zařazena otázka na znalost konkrétní metody hodnocení rizik, což ověřilo, že nikdo z dotázaných nebyl seznámen s konkrétní metodou, která se k hodnocení používá. Zaměstnavatel není povinen vzdělávat své zaměstnance v metodách hodnocení rizik, ale vyšší informovanost zaměstnanců zvyšuje i jejich odpovědnost. Velké množství respondentů (42 %) nedostalo žádné informace o hodnocení rizik na pracovišti a část dotázaných (9 %) uvedla, že firma nemá zpracované hodnocení rizik. Může se jednat o velké zanedbání ze strany firem, nebo nepozornost zaměstnanců účastnících se školení. Vzhledem k tomu, že podle platné legislativy každá firma

musí mít zpracované hodnocení rizik a zaměstnanci by měli být s riziky seznámeni, se jedná o neuspokojivé výsledky a je třeba dále hledat příčiny této neznalosti. Pokud jsou zaměstnanci dostatečně o rizicích informováni, může se zvýšit jejich motivace k dodržování zásad bezpečné práce a následně se snižuje riziko vzniku pracovního úrazu.

Další výstup přinesl informace týkající se dodržování zásad BOZP. Většina respondentů (60 %) uvedla, že dodržuje zásady bezpečnosti práce, jsou to převážně vysokoškolsky vzdělaní respondenti, více ženy, ve věku mezi 20 až 60 lety a respondenti pracující mimo sektor stavebnictví. Hypotéza, že většina respondentů dodržuje zásady BOZP na pracovištích, se potvrdila. Při detailním hodnocení bylo zjištěno, že pouze jedna třetina dotázaných je ztotožněna se zásadami BOZP v jejich zaměstnání a jejich dodržováním chrání zdraví své i svých spolupracovníků. Necelá třetina respondentů zásady BOZP dodržuje pouze jako povinnost nařízenou zaměstnavatelem, za jejíž nedodržení následuje sankce. Celkem 12 % respondentů zásady BOZP nedodržuje z důvodu obtížnosti či neproveditelnosti v konkrétním pracovním prostředí a tím může zvyšovat pravděpodobnost vzniku úrazu na pracovišti. Jedná se o muže, ve větší míře o pracovníky ve stavebnictví, s nejnižším vzděláním (základní vzdělání nebo vyučení) a v nejstarší věkové kategorii (nad 61 let). Důvodem může být nižší odpovědnost při práci či vykonávání takových prací, kde je dodržování zásad bezpečnosti chápáno jako ztížení vykonávané práce a zdržení od vlastní pracovní činnosti. Ženy tuto variantu odpovědi nezvolily, častěji pracují v administrativě, kde nejsou důvody ani příležitosti k porušování BOZP tak významné.

Výsledky výzkumu potvrdily hypotézu, že příčinou většiny pracovních úrazů není porušování bezpečnostních předpisů. Nedodržování zásad BOZP bylo příčinou pouze u 25 % úrazů a převážnou příčinou vzniku úrazů byly jiné vlivy. Zde by se při podrobnějším zkoumání mohly projevit rozdíly v povaze úrazu (úrazy s pracovní neschopností a úrazy bez pracovní neschopnosti atd.).

V případě porovnání stavebnictví a ostatních odvětví je výraznější výskyt porušování zásad bezpečnosti při práci právě ve stavebnictví (21 % respondentů ve stavebnictví zásady nedodržuje a 37 % dodržuje zásady jen částečně). Ve stavebnictví se také objevuje větší počet pracovních úrazů a polovina těchto úrazů je podle výzkumu zapříčiněna porušením zásad bezpečnosti a ochrany zdraví při práci. Přestože stavebnictví není na prvním místě co do vzniku pracovních úrazů, má výrazné nedostatky při dodržování bezpečnosti práce oproti ostatním sledovaným sektorům a je nutné se zde zaměřit na zvýšení preventivních opatření.

Závěr

Bezpečnost a ochrana zdraví při práci je nezbytnou součástí každého pracovního procesu. Systém zásad BOZP je zapracován v právních předpisech, které ukládají povinnosti zaměstnancům i zaměstnavateli. Výsledky šetření ukazují, že většina zaměstnanců je seznámena se zásadami bezpečné práce, ale přesto se objevily nedostatky např. u znalosti hodnocení rizik na pracovišti a problémy s odpovědným chováním spojeným s dodržováním bezpečnosti na pracovišti. V oblasti aplikace bezpečných postupů v konkrétních podmínkách na pracovištích jsou stále rezervy a je třeba hledat způsoby, jak je nalézat a eliminovat dříve, než dojde k nežádoucí události - úrazu. Zodpovědnost je na zaměstnavatelích, aby seznámili své zaměstnance s riziky na pracovištích a metodami hodnocení rizik a aby je motivovali k jejich dodržování. Výskyt pracovních úrazů jednak ohrožuje zaměstnance, ale zatěžuje zaměstnavatele a může být finančně náročnější než investice do prevence na vytvoření bezpečného pracovního prostředí.

Literatura

[1] BAUMRUK...[et al.]. *Analýza rizik při práci*. Praha : Státní zdravotní ústav, 2002. 136 s. ISBN 80-7071-209-0.

[2] BRHEL...[et al.]. *Pracovní lékařství*. Brno : Národní centrum ošetřovatelství a nelékařských zdravotnických oborů, 2005. 338 s. ISBN 80-7013-414-3.

- [3] DIRNER, V. ...[et al.]. *Ochrana životního prostředí*. Ostrava :VŠB-TU Ostrava, 1997. 333 s. ISBN 80-7078-490-3.
- [4] PLESKANKA, Jan; KOLÍNSKÝ, Oldřich. *Evropská statistika pracovních úrazů v České republice*. Časopis výzkumu a aplikací v profesionální bezpečnosti [online], 2010, roč. 3, č. 2. Dostupný z WWW: <http://www.bozpinfo.cz/josra/josra-02-2010/esaw-pleskanka_kolinsky.html>. ISSN 1803-3687.
- [5] Výsledky kontrolních akcí inspekce práce za rok 2010. *Bezpečnost a hygiena práce*, 2011, č. 7-8, s. 29-47. ISSN 0006-0453.
- [6] Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce (v platném znění).
- [7] Zákon č. 309/2006 Sb., zákon o zajištění dalších podmínek bezpečnosti a ochrany zdraví při práci (v platném znění).

Vzorová citace

SKOUMAL, Zdeněk. Výzkum zapojení zaměstnanců v prevenci rizik. *Časopis výzkumu a aplikací v profesionální bezpečnosti* [online], 2011, roč. 4, č. 3. Dostupný z WWW: <http://www.bozpinfo.cz/josra/josra-03-2011/vyzkum-zamestnanci_skoumal.html>. ISSN 1803-3687.

Autor článku:
[Ing. Zdeněk Skoumal](#)